

การพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยว ทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย

นาวัน พรหมใจสา

อาจารย์ประจำสำนักวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ประเทศไทย

อีเมล : nawinta_2010@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาวัดและศาสนสถานที่สำคัญในจังหวัดเชียงรายที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย เพื่อศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย และเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ประชากร ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย โดยใช้การวิจัยเชิงสำรวจและเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยพบว่า วัดและศาสนสถานที่สำคัญในจังหวัดเชียงรายที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย จำนวน 1,282 วัด วัดตามทะเบียน จำนวน 1,011 วัด ที่พักสงฆ์ จำนวน 196 และสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชียงราย 17 แห่ง และวัดร้างจำนวน 142 วัด รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มวัดที่เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์และพระพุทธศาสนา 2) กลุ่มวัดที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เน้นความเป็นพุทธศิลป์ 3) กลุ่มวัดที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเน้นศรัทธาความเชื่อและประเพณีวัฒนธรรม และ 4) กลุ่มวัดที่เน้นการปฏิบัติธรรมและศาสนกิจ เส้นทางการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ใช้เส้นทางรถยนต์เป็นหลักในการเดินทาง แยกได้ 4 เส้นทาง ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ได้แก่ ชื่อเสียง การโฆษณา แรงจูงใจและแรงกระตุ้นที่ทำให้อยากมาเที่ยว มีราคาถูก สถานที่สวยงาม

คำสำคัญ : การพัฒนารูปแบบ การจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา

The Model and Process of Buddhism-Based Tourism Management in Chiang Rai Province

Nawin Promjisa

Lecturer, School of Social Sciences, Chiang Rai Rajabhat University, Thailand

E-mail :nawinta_2010@hotmail.com

Abstract

The objectives of this research were: to find temples and important religious places that are Buddhism tourist attractions in Chiang Rai Province, to study the model and process of Buddhism – based tourism development in Chiang Rai Province , to study Buddhism tourism routes in Chiang Rai Province, and to study the factors influencing Buddhism tourism behaviors in Chiang Rai Province. The population consisted of Buddhism tourist attractions in Chiang Rai Province by Explanatory Survey Research and Quality Research.

The results of this research were as follows: the temples and important religious places that are Buddhism tourist attractions in Chiang Rai Province included 1,282 temples, The temples according to registration data comprised 1,011 temples, the monastic temporary residences consisted of 196 residences, the meditation centers in Chiang Rai Province included 17 centers, and the deserted temples comprised 142 temples. Regarding the model and process of Buddhism – based tourism in Chiang Rai Province, they were divided into four groups as follows; 1) groups of temples that were the historical and Buddhism learning sites, 2) groups of temples that had a tourism – oriented theology emphasizing the Buddhist art, 3) groups of temples that had the activities focused on faiths, beliefs, and culture and traditions, and 4) groups of temples focused on the meditation and religious activities. Referring to the Buddhism tourism routes in Chiang Rai Province, they were found that automobiles (or cars) were mainly used for travelling in four separate directions. According to the factors that influenced Buddhism tourism behaviors in Chiang Rai, they included reputation, advertising, motivation, and stimulation to be attractive to visit, cheap price, and beautiful places.

Keywords : The Model Development, Buddhism - Based Tourism Management

บทนำ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้จัดทำแผนแม่บทอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งชาติ (พ.ศ. 2544-2553) ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบในการประชุม เมื่อวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2543 โดยกำหนดนโยบายของแผนไว้ว่าเป็นการพัฒนาให้ประเทศไทยคงความเป็นผู้นำทางการท่องเที่ยวของภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกอย่างต่อเนื่อง โดยได้ให้การท่องเที่ยวของไทยมีการพัฒนาควบคู่ไปกับสาขาเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมเพื่อเป็นการเร่งรัดให้เกิดการกระจายรายได้ และสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความพร้อมและเข้มแข็งในการบริหารจัดการใน ธุรกิจท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อผลประโยชน์ของท้องถิ่นโดยตรง และเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรของไทยให้คงความสมบูรณ์ ตลอดจนคงความเป็นเอกลักษณ์และวัฒนธรรมที่ชัดเจน

ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ ศาสนสถานและศิลปวัฒนธรรม ที่สำคัญของมนุษย์สร้างขึ้น เช่น วัด พระปรางค์ อุโบสถ วิหาร สถูปเจดีย์ พระพุทธรูป ศาลาการเปรียญ หอไตร นั้น เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของชนชาติไทยสะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรม ภูมิ ปัญญา วิถีชีวิต และเทคโนโลยี การจัดการของผู้คนในสังคมเป็นแหล่งรวมศิลปวิทยาการในสาขา ต่าง ๆ ทั้งด้านโบราณคดี ศาสนสถาน วัฒนธรรม จารีตประเพณี สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม สุนทรียศาสตร์ ฯลฯ ทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดนั้น นับว่ามี คุณค่าและมีบทบาทที่สำคัญยิ่ง เพราะวัดเป็นแหล่งที่เชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรมกับ ชุมชนและเป็นสถานที่รวบรวมมรดกศิลปวัฒนธรรมและศิลปกรรมอันวิจิตรงดงามเพียบพร้อม ด้วยคุณค่าทางศิลปะที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาและความ เป็นอัจฉริยะของบรรพบุรุษ นอกจากนี้ วัดยังประกอบด้วยสภาพแวดล้อมทั้งทางภูมิสถาปัตยกรรมที่สวยงาม วัดจึงเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และมีคุณค่าทางศิลปะที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ (ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ :2554)

การขยายตัวการท่องเที่ยวในประเทศ ทำให้สภาพแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมและเกิดผลกระทบในทางลบตามมา ทั้งผลกระทบทางกายภาพ เช่น ปัญหาความเสื่อมโทรมของ แหล่งท่องเที่ยว และผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรม และได้ส่งผลกระทบถึงวัด ได้แก่ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมภายในวัด เช่น การก่อสร้างอาคารใหม่ที่ไม่ประสาน สอดคล้องกับสิ่งก่อสร้างอันเป็นองค์ภูมิสถาปัตยกรรมเดิม การทำลายโบราณวัตถุ โบราณสถานของบุคคลผู้เกี่ยวข้องโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ การขาดการวางแผนการจัดการท่องเที่ยวและภูมิ สถาปัตยกรรมที่เหมาะสม การขาดการควบคุมการจัดการใช้ที่ดินภายในวัดเพื่อกิจกรรมต่างๆ เช่น ความสง่างามของโบสถ์ เจดีย์ วิหาร รวมถึงการละเลยด้านคุณค่าทางด้านศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนการสร้างคุณค่าทางจริยธรรมเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ที่มีค่าในการท่องเที่ยว (วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น :2552)

สถานที่สำคัญในพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะศาสนสถานที่สำคัญของวัดในจังหวัดเชียงราย ถือว่าเป็นแหล่งรวมสามารถ ศึกษาย้อนกลับได้ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรม ความ เป็นมาของชุมชน สังคม และการเป็นแหล่งรวมของศิลปะวิทยาการ ต่างๆ ตลอดจนองค์ความรู้ด้าน

พุทธศาสตร์และพุทธศิลป์ มีความสำคัญต่อการเป็นมรดกเชิงประวัติศาสตร์ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งไม่เฉพาะแต่คนไทยที่เป็นพุทธศาสนิกชนเท่านั้น นักท่องเที่ยวต่างชาติก็ยิ่งสนใจที่จะศึกษาหาความรู้โดยอาศัยวัดและศาสนสถานเป็นศูนย์กลางของการท่องเที่ยว และการเรียนรู้ นอกเหนือจากการท่องเที่ยวแหล่งธรรมชาติต่าง ๆ วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในสังคมไทยมาตั้งแต่อดีต อิทธิพลของพุทธศาสนาเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดวิถีชีวิตของชาวไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นแหล่งที่รวบรวมงานศิลปวิทยาการและความรู้มากมายหลายสาขา ตลอดจนเป็นแหล่งรวมของศิลปกรรมที่มีค่า เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ และจิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งงานศิลปกรรมต่าง ๆ เหล่านี้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าและเป็นเสมือนเอกลักษณ์ของ ความเป็นชาติไทย ปัจจุบันวัดมีบทบาทเพิ่มมากขึ้น กว่าเดิมคือการเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนสถานที่สำคัญ เพราะภายในวัดประกอบไปด้วยศิลปวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นอารยธรรมและ ความเจริญของชาติอันเป็นแหล่งรวม ที่สามารถศึกษาย้อนกลับได้ในด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรมรวมทั้งการเชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรม กับชุมชนและการตั้งถิ่นฐานของชุมชน นอกจากนี้วัดยังเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ประกอบด้วย สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่สวยงาม สงบ สันโดษตามหลักพระพุทธศาสนา

แนวทางการบริหารจัดการเพื่อสนับสนุนให้วัดและศาสนสถานที่สำคัญของวัดเป็นสถานที่แหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว โดยมีแนวทางและมาตรการที่หลากหลาย เช่น การจัดการบริหารอนุรักษวัด ด้วยการร่วมมือกันระหว่างวัด กรมศิลปากร และภาคเอกชน การพัฒนาการท่องเที่ยว และการอนุรักษ์โบราณวัตถุ โบราณสถานอันเป็นสมบัติของชาติได้ และถ้าหากวัดที่เป็นสถานที่ ที่ท่องเที่ยวได้มีการดำเนินการในลักษณะของการเสริมสร้างคุณค่าของการพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการ และส่งเสริมให้ ชุมชน และผู้ประกอบการท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว และการจัดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม รวมทั้งการเชื่อมโยงแหล่ง ท่องเที่ยวประเภทวัดเข้าด้วยกัน กันนับว่าจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งของ ผู้ที่สนใจ และนักท่องเที่ยว อีกทั้งยังจะเป็นประโยชน์ต่อการกิจกรรมการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมที่มีการเรียนรู้ในทางพุทธ ศาสนา ประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรมของชาติ

ดังนั้น คณะผู้วิจัย จึงได้ให้ความสนใจ การศึกษาวัดและศาสนสถาน ในมิติของการพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย เพื่อศึกษาและพัฒนารูปแบบและความสำคัญของศาสนสถานของวัดในพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทั้งของคนไทยและคนต่างชาติและเพื่อศึกษาการบริหารการอนุรักษ์ศาสนสถาน และการท่องเที่ยวของวัด ศาสนสถานที่สำคัญ และทรัพยากรการท่องเที่ยว ภายในวัดมีอะไรบ้างแหล่งที่ถือเป็นทรัพยากรในการดึงดูดการท่องเที่ยวเป็นเช่นไร การบริหาร จัดการด้านศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดเป็นอย่างไร เพื่อนำผลการวิจัยการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อค้นหาวัดและศาสนสถานที่สำคัญในจังหวัดเชียงรายที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงราย
2. เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย
3. เพื่อศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย
4. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากร แหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย

ระเบียบวิธีวิจัย ใช้การวิจัยเชิงสำรวจและเชิงคุณภาพ (Explanatory Survey Research and Quality Research) ส่วนเครื่องมือวิจัย ได้แก่ กล้องถ่ายรูป เครื่องระบุตำแหน่งพิกัดโลก โปรแกรมระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ และแบบสำรวจแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา

2. ขั้นตอนของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้แบ่งเป็น 4 ระยะ คือ ระยะที่ 1 เป็นการลงสำรวจภาคสนามที่เจาะจงลงไปในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญแต่ละกลุ่ม ระยะที่ 2 เป็นการนำข้อมูลในระยะที่ 1 มาตรวจสอบและศึกษาเอกสารเพิ่มเติมเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาแต่ละกลุ่ม เพื่อให้เกิดเรื่องราวและความเชื่อมโยงของแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาแต่ละกลุ่ม ระยะที่ 3 นำแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนามาพิจารณาคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาแต่ละแห่งนั้นมีความโดดเด่นในเรื่องใด แล้วจึงนำมาจัดกลุ่มตามประเภทของแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา และระยะที่ 4 นำเอาแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาที่แบ่งกลุ่มไว้ตามประเภทของแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาจัดทำเส้นทางโดยเรียงตามลำดับ แล้วจึงนำมาจัดทำแผนที่ท่องเที่ยวและนำเสนอในรูปแบบแผ่นพับ และ website

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ลำดับที่ 1 ใช้แบบสำรวจแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและภาพถ่ายในการบันทึกข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบันที่สุดไม่ว่าจะเป็นการบูรณะซ่อมแซม การต่อเติม การสูญเสียของแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา นอกจากนั้นยังทำการ จัดเก็บค่าพิกัดทางภูมิศาสตร์และเก็บข้อมูลเส้นทางที่เข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาแต่ละของแหล่งเพื่อนำข้อมูลดังกล่าวไปทำแผนที่

ลำดับที่ 2 ศึกษาเอกสารและข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาแต่ละกลุ่มเพิ่มเติมโดยละเอียดเพื่อให้เห็นพัฒนาการและเรื่องราวความสำคัญของสถานที่ปรากฏแต่ละแห่ง โดยศึกษาจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ งานวิจัย บทความ แหล่งโบราณสถาน แหล่งขุดค้น ตำนานและพงศาวดารที่เกี่ยวข้อง

ลำดับที่ 3 เมื่อได้ข้อมูลดังกล่าวครบถ้วนแล้วคณะผู้วิจัยจึงได้นำข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาทั้งหมดมาวิเคราะห์ความสำคัญ แล้วมาจัดกลุ่มตามรูปแบบแหล่งท่องเที่ยวทาง

พระพุทธศาสนา ซึ่งการแบ่งประเภทของกลุ่มจะอิงตามกลุ่มวัดที่เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์ และพระพุทธศาสนา กลุ่มวัดที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เน้นความเป็นพุทธศิลป์ กลุ่มวัดที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเน้นศรัทธาความเชื่อและประเพณีวัฒนธรรม และกลุ่มวัดที่เน้นการปฏิบัติธรรมและศาสนกิจ

ลำดับที่ 4 นำกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาที่ได้จากการจำแนกประเภทมา กำหนดเส้นทาง โดยคำนึงถึงความต่อเนื่องของข้อมูล หลังจากนั้นจึงเก็บข้อมูลภาคสนามอีกครั้ง โดยให้บุคคลทั่วไปที่มีความสนใจในการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา และมีความต่างของช่วงวัยจำนวน 10 คน ร่วมกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเส้นทางท่องเที่ยวว่ามีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด แล้วจึงนำมาปรับให้เหมาะสมอีกครั้ง สุดท้ายจึงนำผลที่ได้มาทำแผนที่เส้นทางแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา จังหวัดเชียงราย และเผยแพร่ในรูปแบบแผ่นพับประชาสัมพันธ์และเว็บไซต์

4. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถสรุปตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

วัดและศาสนสถานที่สำคัญในจังหวัดเชียงรายที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา จังหวัดเชียงราย

ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลวัดตามทะเบียนในจังหวัดเชียงราย ปี พ.ศ. 2558

ที่	อำเภอ	จำนวนวัดตามทะเบียน พ.ศ.2558		รวม
		วัด	สำนักสงฆ์	
1	เมืองเชียงราย	117	41	158
2	เวียงชัย	32	17	49
3	เวียงเชียงรุ้ง	22	9	31
4	พาน	103	38	141
5	แม่ลาว	34	8	42
6	แม่สรวย	24	19	43
7	เวียงป่าเป้า	42	7	49
8	ป่าแดด	16	11	27
9	แม่สาย	49	13	62
10	แม่จัน	65	30	95
11	เชียงแสน	44	18	62
12	ดอยหลวง	10	13	23
13	เชียงของ	39	19	58

14	เวียงแก่น	7	11	18
15	เทิง	56	32	88
16	พญาเม็งราย	16	17	33
17	ขุนตาล	25	3	28
18	แม่ฟ้าหลวง	1	3	4
รวม		702	309	1,011

ที่มา : สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงราย (2558)

ตารางที่ 2 บัญชีรายชื่อสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชียงราย

แห่งที่	ชื่อวัด	ตำบล	อำเภอ	นิกาย
1	พระธาตุผาเงา	เวียง	เชียงแสน	มหานิกาย
2	ถ้ำผาจอม	เวียงผาคำ	แม่สาย	มหานิกาย
3	มงคลธรรมกายาราม	โป่งงาม	แม่สาย	มหานิกาย
4	วรกิตาราม	รอบเวียง	เมืองเชียงราย	มหานิกาย
5	ถ้ำพระบำเพ็ญบุญ	ธารทอง	พาน	มหานิกาย
6	อุทธาราม	เวียง	เทิง	มหานิกาย
7	สันเจริญ	ป่าแงะ	ป่าแดด	มหานิกาย
8	ศรีมงคล	เจริญเมือง	พาน	มหานิกาย
9	ร่องห้วย	ดงมหาวัน	เวียงเชียงรุ้ง	มหานิกาย
10	ห้วยหก	บุญเรือง	เชียงของ	มหานิกาย
11	พระธาตุดอยตุง	ห้วยไคร้	แม่สาย	มหานิกาย
12	พระธาตุดอยกองข้าว	ดอยฮาง	เมืองเชียงราย	มหานิกาย
13	แม่สาย	แม่สาย	แม่สาย	มหานิกาย
14	ห้วยประสิทธิ์	ป่าหุ่ง	พาน	มหานิกาย

ที่มา : สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงราย (2558)

รูปแบบและกระบวนการการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย เน้นการศึกษาถึงกระบวนการเรียนรู้และการสร้างสรรค์เชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมโดยกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้เป็น 4 กลุ่ม ได้แก่

1) กลุ่มวัดที่เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์และพระพุทธศาสนา กำหนดจากการวัดเหล่านั้น ได้ตั้งอยู่ในแหล่งโบราณคดีทางประวัติศาสตร์และมีประวัติความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกับการประวัติศาสตร์

บ้านเมืองในแต่ละยุคสมัย มีความสำคัญในฐานะที่เป็นสถานที่เรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ การพัฒนาบ้านเมือง และเป็นวัดที่มีความสำคัญระดับจังหวัด ระดับภูมิภาค และระดับประเทศ ที่มีคุณค่าการเรียนรู้ และการอนุรักษ์เพื่อให้ทราบที่มาและความเป็นไปของบ้านเมืองและพระพุทธศาสนา

2) กลุ่มวัดที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เน้นความเป็นพุทธศิลป์ เป็นสถานที่มีสภาพแวดล้อมสวยงาม มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีการสร้างสรรค์ศิลปะตามพระพุทธศาสนา หรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ซึ่งเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชม ประกอบกับวัดมีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการเที่ยวชม จึงกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาที่มีลักษณะเด่นในด้านพุทธศิลปกรรม

3) กลุ่มวัดที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเน้นศรัทธาความเชื่อและประเพณีวัฒนธรรม เป็นวัดที่มีกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงคติธรรมที่เน้นศรัทธา ความเชื่อและวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น เช่น ความเชื่อตามตำนานพระธาตุประจำปีเกิดหรือความเชื่อเรื่องซุซาดู 12 ราศี ความเชื่อตามคัมภีร์พระเจ้าสิบโลกของล้านนาหรือตำนานการเสด็จเยือนดินแดนภาคเหนือของพระพุทธเจ้าตำนานบูชาพระธาตุเก้าจอมที่เป็นสถานที่เก็บพระบรมสารีริกธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตำนานหรือความเชื่อประจำท้องถิ่นต่างๆ ซึ่งวัดเหล่านี้จะมีเอกลักษณ์ที่เป็นวัดแห่งศรัทธามีตามคติทางพระพุทธศาสนา อีกทั้งยังมีการสิ่งก่อสร้างทางพุทธศิลปกรรมที่สวยงาม มีกิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องทางพระพุทธศาสนาให้เรียนรู้ เช่น ประเพณีสงน้ำพระธาตุ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง และประเพณีประจำท้องถิ่นอื่นๆ วัดในหลายๆวัดจึงกลายมาเป็นสัญลักษณ์ประจำจังหวัด ประจำท้องถิ่น

4) กลุ่มวัดที่เน้นการปฏิบัติธรรมและศาสนกิจ เป็นสถานที่ที่มีรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาเป็นรูปแบบเฉพาะ โดยเป็นการศึกษาถึงหลักธรรม การฟังธรรม การนั่งวิปัสสนา การสนทนาธรรมกับพระสงฆ์และผู้เกี่ยวข้องในเชิงลึก ซึ่งอาศัยความสนใจเฉพาะของนักท่องเที่ยวด้านพระพุทธศาสนา วิถีชีวิต และวิชาการ เป็นเครื่องดึงดูดนักท่องเที่ยว ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นในกลุ่มนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ทุกเพศทุกวัย โดยเฉพาะผู้หนึ่งที่สนใจด้านพระพุทธศาสนา การท่องเที่ยวลักษณะนี้ วัดและคณะสงฆ์ได้มีการจัดเตรียมสถานที่โดยเฉพาะในการปฏิบัติธรรมให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการสร้างความสนใจให้กับนักท่องเที่ยวโดยเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวในระยะยาว โดยจะมีการจัดกิจกรรมเชิงพุทธและมีการปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา ทั้งในระยะสั้นเป็นรายวัน รายสัปดาห์ ระยะยาวเป็นรายเดือน หรือในช่วงเวลาที่มีวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาหรือวันช่วงเทศกาลสำคัญต่างๆ ซึ่งวัดเหล่านี้เป็นที่รู้จักทั้งในระดับท้องถิ่นและประเทศ รวมไปถึงระดับนานาชาติ

เส้นทางท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ใช้เส้นทางรถยนต์เป็นหลักในการเดินทาง โดยอาศัยถนนพหลโยธินตัวเมืองอำเภอเมืองเชียงราย เป็นจุดเริ่มต้น จากนั้นสามารถเดินทางตามเส้นทางแต่ละอำเภอ ซึ่งวัดแต่ละแห่งสามารถเข้าชมได้โดยไม่ต้องชำระค่าเข้าชม

ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ได้แก่ ชื่อเสียง การโฆษณา แรงจูงใจและแรงกระตุ้นที่ทำให้อยากมาเที่ยว มีราคาถูก สถานที่สวยงาม

สรุปผลการวิจัย

วัดและศาสนสถานที่สำคัญในจังหวัดเชียงรายที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา จังหวัดเชียงราย แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มวัดที่เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์และพระพุทธศาสนา 2) กลุ่มวัดที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เน้นความเป็นพุทธศิลป์ 3) กลุ่มวัดที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเน้นศรัทธาความเชื่อและประเพณีวัฒนธรรม และ 4) กลุ่มวัดที่เน้นการปฏิบัติธรรมและศาสนกิจ เส้นทางท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ใช้เส้นทางรถยนต์เป็นหลักในการเดินทาง แยกได้ 4 เส้นทาง ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ได้แก่ ชื่อเสียง การโฆษณา แรงจูงใจและแรงกระตุ้นที่ทำให้อยากมาเที่ยว มีราคาถูก สถานที่สวยงาม

การอภิปรายผล

หลังจากการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถนำผลนั้นมาอภิปรายได้ดังนี้

วัดและสถานที่ท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนานั้นมีจำนวนมาก โดยแบ่งเป็นกลุ่มวัดที่เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์และพระพุทธศาสนา กลุ่มวัดที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เน้นความเป็นพุทธศิลป์ กลุ่มวัดที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเน้นศรัทธาความเชื่อและประเพณีวัฒนธรรมและกลุ่มวัดที่เน้นการปฏิบัติธรรมและศาสนกิจ ซึ่งสอดคล้องกับดวงสมร พักสังข์ (2552 : 84) ได้ทำการสำรวจทุนทางสังคมและการจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลศาลายา จังหวัดนครปฐม พบว่า แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ได้รับความนิยมและมีคุณค่า จำนวน 9 แห่ง ซึ่งมีทั้งสถานที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับศาสนา พุทธศาสนาและงานภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจมาท่องเที่ยวคือความสำคัญของสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก สุดท้ายผู้วิจัยได้เสนอเส้นทางท่องเที่ยว 2 เส้นทาง คือทางจักรยาน และทางเรือซึ่งเป็นการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิถีชีวิตชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับความสำคัญของงานวิจัยและผลการวิจัย คือเป็นการนำเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวแนวใหม่โดยเน้นที่การใกล้ชิดชุมชน และเป็นการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง ใช้เวลาไม่มากนักในการท่องเที่ยวแต่ละเส้นทาง

ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ได้แก่ ชื่อเสียง การโฆษณา แรงจูงใจและแรงกระตุ้นที่ทำให้อยากมาเที่ยว มีราคาถูก สถานที่สวยงาม ซึ่งสอดคล้องกับนรินทร์ ทัพไชย (2548) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว มักจะแสดงออกของแต่ละบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการใช้สินค้าและบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว รวมทั้งกระบวนการใน

การตัดสินใจที่มีผลต่อการแสดงออกด้านชื่อเสียง สอดคล้องกับ อารีย์วรเวชกุล (2546) ที่ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยในจังหวัดนครปฐม พบว่าลักษณะทางประชากรศาสตร์ที่แตกต่างกันมีผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวไม่แตกต่างกัน ปัจจัยด้านแหล่งการท่องเที่ยวปัจจัยด้านความมีชื่อเสียง ราคา สถานที่สวยงาม การสนับสนุน และปัจจัยโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปการมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการท่องเที่ยวด้านวัตถุประสงค์ในการเดินทางมาท่องเที่ยว จำนวนครั้งในการเดินทางมาท่องเที่ยวต่อปีแตกต่างกัน แต่ค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปท่องเที่ยวไม่แตกต่างกัน ส่วนปัจจัยด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมท่องเที่ยวทุกด้านไม่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ควรนำข้อมูลที่ได้นี้ไปใช้ในการปรับปรุงเส้นทางและป้ายบอกทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวเนื่องจากบางพื้นที่เส้นทางยังไม่สามารถไปถึง
2. ควรมุ่งทำการศึกษาวิจัยในเรื่องการบริหารจัดการและพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวให้ยั่งยืน เนื่องจากสถานที่เหล่านี้อยู่ในชุมชน จึงต้องการการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเป็นอย่างมาก

เอกสารอ้างอิง

- ดวงสมร พิกลิ่งซ์. (2552). การสำรวจทุนทางสังคมและการจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลศาลายา จังหวัดนครปฐม. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ. (2554). แนวคิดและแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : อินทนิล. นรินทร์ ทัพไชย (2548). พฤติกรรมนักท่องเที่ยวในเอกสารการสอนชุดวิชากลยุทธ์การตลาดในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชนนทบุรี.
- วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น. (2552). คู่มือพลเมืองยุคใหม่. นนทบุรี : เอ.พี.กราฟิค ดีไซน์.
- อารีयरเวชธนกุล (2546). ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยในจังหวัดนครปฐม. ปริญญานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขาการตลาด, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

